

In-Nanna Grezz

minn Marea Tabone

Qatt m'ghaddieli minn mohhi li xi darba, tifle ckejkne bhulek tinteresse ruhhe u tigi tqatta' nofs ta' nhur sheh hawn, hdejhe tismghani nirrakkunta u therbex fuq il-karti ta' kif qattajt hejti jien li llum xjeht ghakka u kemm kemm ghandi sehhe nqum minn fuq din il-bicce ghawde. Lanqas it-tful ta' ibni stess qatt ma interessaw irwiehhom! Anzi kull mite jisimghuni sa naqbad nirrakkunta xi huga, jaqbd u jgergru u jghidu "bdejne jekk il-Bambin irid!" u jqumu u jmurru f'xi kamra ohra jilghabu bil-mobile.

Mhux se nghidlek li hejti kienet fucli jew sabiha hefne, imme lanqas se nghidlek li ma kienetx tu ghax nizzi hajr lil Alla l-imbierak, ghodni ghaddejje u ghodni nferfer. Bl-ghareq ta' gbini u bl-ghajnune tal-Hanin Alla, nista' nghid li llum hawn min qiegħed issejjeħli anke buznanna.

Jien kont ghodni daqsxejn ta' xbejbe, nehseb li ftit kont ikbar minnek, mite l-pa tieghi ried li jlaqqghani ma' guvni u jzewwigni. Ghax jekk ent ma tufx, fi zmieni hekk kienu. Biex u lil min tizzewweg, mhux ent stess kont tagħzel, imme ummok u missierek jagħzlu għalik. Lili kienu qabduli guvni minn tal-girien tagħne stess li kont nufu sew u min juf kemm lghabne flimkien gos-squq. Biex tkun tuf, jekk immuru sempliciment passigğuta, kienu jibghatulna 'il xi hedd minn hutna mghane tu. Duk iz-zmien lanqas skula ma kunna mmuru ghax kien hawn faqar u guh kbir. Is-subien ma' missieri l-għalqa u ehne l-bniet m'ummi nehslu, inaddfu u elf huga ohra. Mite kont daqshekk jien, kullox kont nuf nagħmel! Mhux bħan-nise tel-lum, lanqas bajda ma jufu jeqlu, ghax imdurrijin ga lussu kbir.

Mele dun Zeppi kien izzewwigni. Kunna għamilne daqsxejn ta' cerimonja zghira bejn il-femiljuri u xi girien. Bħala rigul tat-tieg, missieru kien tuħ ir-rezzett fejn qiegħde hawn ent illum biex nispegulek sewwe, peress li kien tifel weħdu Zeppi tieghi.

Għall-ewwel kullox kien miexi sew u ejje ngħidu s-sewwe, akkwistajna r-rezzett bir-raba' miegħu, kien digù pass kbir għaline għax toqgħod tgħid, sibne parti mit-treq imwittije leste. Missieri kien tuni ftit nogħoġ u ħrief, gendus, bgħal u xi ġiex majjuli wkoll. Allura kont neħseb li jien f'hejti ma kien junqusni kwuži xejn. Biex inkumpli nagħmel kuraġġ kbir, f'għeluq is-sene li żżewwiġne, kellne lil Marju u hejtitne iktar ġiet kumpluta. Sinjuri ma kunniex tu, imme ma stajtx ma nerringrazzjux lil Alla kull hin u kull mument li hejti duk iż-żmien kienet fursi daqsxejn kumda aktar minn ta' haddieħor. Marju jigi n-nannu ta' Xaxa... hawn dik li tkun tilgħab miegħak għax lanqas idurli sew isimhe.... x'jisimhe bħalissa? "Shana, Grezz", wegibt jien.

Wara li welledt lil Marju u bdejt nieħu naqa' r-ruħ u nirpillje naqa', faqqgħat il-Gwerre l-Kbire u xejn ma kien baqa' ward u zahar. Lil Zeppi tiegħi, kienu daħħluh jeħdem it-Tarzna. Kien jeħdem daqs bgħal u dejjem bis-sahra. Jien biex ma naqtgħalux qalbu, kont qbadt ngħinu jeħdem ir-raba' u nieħudlu ħsieb il-bhejjem li kellne.

Il-mazz ma tantx ma dum ma jdur kullhu fuqi u hejti nbiddlet mil-lejl għan-nhur. Ma nistgħux ninseh u nneħheh minn quddiem għanjnejje duk il-mument mite ġie l-kappillun tar-rehel u t-tabib tal-gvern biex ituni l-agħar aħbur ta' hejti. Tgħidx kemm bkejt u tajt fuq rusi mite qaluli li Zeppi tiegħi kien intlaqgħet minn biċċe hedide li nifditu wara l-bumba waqgħat u splodiet fuq il-vapur fejn kien qiegħad jeħdem Zeppi. Miskin Zeppi tiegħi kemm miet zġħir. Xejn ma kien baqa' fuċli f'hejti, kelli lil Marju zġħir. Waqa' kullox fuqi. Redt nieħu ħsieb ir-raba', ir-rezzett u l-bhejjem kullha għax ejje ngħidu s-sewwe, minn x'imkien redt ingib l-għajxien tagħne. Imme insumma, duk kullhu għadde u mur issa. Jien għajnune minn hedd ma kellhi, għax ħuti kullha kellhom il-femilji tegħhom x'jieħdu ħsieb u Zeppi ħutu ma kellhux. Niftakar kont qbadt il-pramm ta' Marju u bdejt indur it-turoq tal-madwur u lejn il-Misreħ u nbiegħ xi naqra basal u tewm, x'erba' qarabgħaliet, xi ħassa u nsumma milli kien jipprovdi Alla. Mal-ħin anke bdejt nagħmel il-gbejniet u l-arkutta u tiskanta, in-nies kienu jiggennu għalihom. Tinsiex Marea, jew Nirvana inti? Fakkurni naqra tu għax

nitfixkilkom jien. Tinsiex li duk iż-żmien kien hawn għu kbir. Min juf kemm-il darba mort ir-Ramla taż-Żejtewn ingib xi bieqje ilme beher biex insajjar l-arkutta. Bil-mixi kont immur tu u nimbutta l-pramm għax kont nibza' nirkiblu l-bgħal.

Marju tiegħi, kien qabad jitfarfar xi naqra m'hux heżin u bil-mod il-mod kien anke qabad jizzitte xi ffit għax duk tghidx kemm kien imqureb tu mite kien żgħir. Madunna, imkien ma kont immur biegh għax kien iwaqqgħali wiççi l-art. Barra minn fuqu kont ngħid li dun it-tifel kellu x-xjuten go fih. Mele darba fost l-oħrajn hadtu l-knisje miegħi, hawn din il-kbire, bħas-sultu u jien intfajt ngħid ir-Rizurju għax kont neħseb kmieni appusta għar-Rizurju, u bejni u bejn ruħi bdejt ngħid "kemm qieghad idoqq kmieni l-qempiene s-sangristun għodu lanqas spiççe r-Rizurju." F'hin minnhom dort biex ngħid lil Marju jqum għax kienet se tibde l-Quddies, u kif dort ma rajtux hdejje! Duk il-hin tutni rusi kif ma rajtux hdejje għax hsebt li hereg barra u minn ga rusi minn kullox għadde f'temp ta' sakunda. Fil-pront nisma' ruġel igerger u jirrubja fejn il-bieb tal-ġenb tal-knisje u għajnejje u moħħi marru hemm, qomt nigri u mort fejn dun ir-ruġel. Madunna lanqas temmen jekk ma tarux b'għajnejk stess, qum minn hdejje dun Marju nkiss inkiss, mur fil-bieb tal-kampnur jixxabbat u ħell il-ħebel tal-qampiene u qabad jiddendel miegħu kemm jifleħ u l-qempiene ddoqq weħde f'weħde u n-nies li kien hemm barra u ġewwe tfixklu kullha. Tinsiex Marea li duk iż-żmien kulhedd mad-daqq tal-qampiene kien jimxi biex ikun juf il-hin għax arluġgi tal-idejn, tista' tghid li kwuži hedd ma kellu. Ma temmenx tu li f'hekke t'għajn naqa' ta' tifel ħarbat reħel shih. Anke l-qassis li kien sa jqaddes tfixxkel għax libes is-suttana ta' malajr u daħal jigr̃i biex iqaddes għax kien ħaseb li kien sur il-hin. Duk il-hin qbadtu minn widnejh u hadtu gos-sangristije u gżajtu lill-qassis biex fursi jibza' naqra minnu u jdaħħlu f'quxurtu. Duk għajjat tnejn miegħu u tuh penitenze biex ipatti ta' li għamel. Lanqas temmen, kien għodu lanqas spiççuwha l-penitenze, x'teħsel li raġa' għamel dun Marju? Ħarab ġirje weħde qishu barri fferuċjut u baqa' sejjer drett fil-kampnur biex jarga' jdoqqhom! Duk il-hin stħejt min-nies u zbelt miegħu. Faqqajtlu daqtajn fuq kuxxtu u tleqt 'il barra bih b'kullox.

Darb' oħra għamilli oħra tinkiteb tu kien. Mele darba fost l-oħrajn, ismagħhe sew din u isma' b'widnejk stess jekk kelliex raġun biżżejjed biex jien tibbjudli xagħri. Mele duk fi żmien, it-tful kullha tal-inħawi, peress li kunna ngħixu qrib ir-raba', kienu jsibu xi fargħa ta' sigra furma ta' Y u jaqtawh. Miegħu kienu jqabbdu biċtejn lakstu ta' xi tyre tar-roti u biċċe lsien taż-żarbun u rħilhom jisparaw il-ġebel u żrur għal kull ma jitherrek. Kunna nsejħulhe steringe duk iż-żmien, imme issa ma nufx x'jgħidulha jekk għodhom jezistu għax ili ħefne ma nura weħde fl-idejn. Mele dun Marju, darba fost l-oħrajn, kien diġu mfarfar sew u hawn ġal-mandra, kelli ħmur u kont inżummu biex naħrat bih,. Mele jien kont fejn ix-xatba tal-mandra bilqiegħde fuq kaxxa tal-luminuta u nqatta' l-ħobż għall-fniek u minn teħt il-għajn nura lil Marju jimmire b'din il-Madonna steringe lejn il-ħmur u f'temp ta' sakunda dun il-miskin ħmur għamel struġni sħiħe. Sfratta, bide jeqbeż u jogħla kemm jifleħ, jgħuti biż-żewġ fej' ġie ġie u jgħajjat u jinħoq. Il-ħejt kullhu ċaqalqu kien u l-fili tal-knutan kullha qattegħhom u fetegħhom. Lanqas Alla ma jemmek x'kien għamillu lill-ħmur, mele mmirulu għall-parti tiegħu mnej jagħmel l-awrina u sparulu żrura bl-isteringe drett hemm hekk u duk, miskin il-ħmur iġġennen bl-uġiġħ li hass. Qomt nigri kemm nifleħ wara Marju imme ma stajtx naqbd u għax hu kien ħefif rixe. Wara li ħarabli, ma stajt insibu mkien. Kif għadde ftit ħin sew u ma stajt insibu mkien, tgħidx kemm ippanikkjajt u nfqajt nibki u ngħajjat. Bdejt nimmaginuh li waqt li kien qiegħad jġgri, bil-fixkle waqa' ġo xi bir jew ġa xi spire. Wara l-kedde li ħadt u nħnaqt ngħajjat u nibki, naruh ħiereġ bil-mod mill-kamra tal-kelb qishu qatt ma ġara xejn. Hemm kien daħal jistaħba ja dimunju li kien.

Vieru li kien imuqreb ħefne, imme biex ngħidlek kullox kelli naqra parti mit-tort tu jien. Tinsiex li jien lilu bess kelli u kont infissdu ħefne. Darba fil-ġimgħa kont intellgħu miegħi għand is-sorijiet tas-Sinktu biex nixtrilu burża ustji. Duk iż-żmien is-surijiet kienu jagħmlu l-ustji għall-knejjes u wara li jqattawhom, il-fdalijiet kienu jbiegħuhom biex iddaħħlu xi ħuġa għall-kunvent. Wara mbaġħad kunna nibqgħu sejrin saċ-ċimitirju nagħmlu viste lil Żeppi u nagħmlulu naqa' fjuri u xema'.

Fis-sajf kienet l-hena tiegħi, naqbad żewġ brumel taż-żingu, u kmieni filgħodu wara l-Quddies tal-ewwel kont immur indur dawra l-bajtar tax-xewk li kelli mal-ħitun tal-għalqa u kif nimle l-brumel bil-bajtar, kont ngħabbihom ġol-pramm u mmur indur ir-Rehel ta' Fuq u nbiegħ il-bajtar. Kont inqaxxarulhom duk il-ħin stess xhin jigu jixtru u nitfehħulhom ġal-platt jew suppiere li kienu jgħibu megħhom. Kont inbiegħhom bis-suldi tu. Kont nagħmel sajf sheħ inħokk bix-xewk li kont indahħal. Nintile' kont bix-xewk. Ura mbağħad fi żmien il-bajtar ta' San Ġwann u t-tin, duk kont naqtgħu u nqeddu fuq il-bejt u kont inbiegħu għall-ħabta tal-feste ta' San Martin għax fis-sajf duk kulhedd kien idur għalih duk iż-żmien. Dażgur duk bla xewk mhux bħall-bajtar tax-xewk. Kien hemm Kunsi, Alla jehfrilha, niftakar kont intiha xi żewġ tużżuni bajtar u xi fargħa għaneb u hi kienet ittini daqqa xi żewġ imrejjen jew xi gringu u daqqa xi qarnita milli kien jaqbad żewġhe bil-kejjek. Dik kienet tkun qishe l-ikle speċjuli għaline mite nieklu xi huġa tal-beher. Heqq, tinsiex li jien ma kelli 'l hedd fil-familje li kien sajjied u duri ma kontx tmur ġa henut u ssib tixtri l-ħewt bħal-lum u barra minn hekk il-ħewt dejjem kien naqra wehde għali. Li kont issib duk iż-żmien ħewt tal-istaġun bħal-lampuki u l-fanfri u kien jigu xi nise Xlukkajri u jbiegħu xi naqa' ħewt bil-pramm bħuli. Niskanta u ninxef kif Marju tiegħi tgħallem jgħum għax jien qatt u qatt ma resseqtu lejn il-beher daqs kemm nibza' minnu jien. Biex tura kemm kont injuranta jien jaħasra sinjur Alla eħfirli. Isma' 'l hawn, bħal ma diġu għedtlek tu, li l-bqija minn xejn ma kont naqta' qalbi. Kont inleħheq ma' kullox. Qatt ma qtajt qalbi minn xejn. Kont naħdem ir-raba', inħewwel u niżra' l-uċuħ tar-raba', nbiegħ bil-pramm, nieħu ħsieb il-bhejjem. Il-bajd li kont niġbor kont immur inbiegħu l-Isla. Kont noqtol it-tigieg tas-simne. Fniek. Kont nirgħa n-nogħoġ u neħlibhom kuljum. Barra minn hekk kont nagħmel l-arkutta u l-ġbejniet ukoll. Il-mistrieħ tiegħi tuf x'kien? Kien ikulli xi koċ ħobz għall-fniek u kont nintafa' bilqiegħde fuq xi kaxxa u noqgħod inqattgħu għall-fniek biċċiet żgħar u wara nitfgħu għax-xemx biex inixxifulhom. Il-fniek hekk kont nitmegħhom tu, ħobz. Kont immur nixxabbat mas-siġar tal-ħarrub biex naqta' l-imżiewet tal-ħarrub u xi naqa' wereq tal-pastard. Hej, mhux ta' b'xejn speċjalment il-Ħedd, ma kontx inleħheq noqtol u nisloħ il-fniek tu! Minn sbieħ Alla kienu jibdew ġejjin iħabbtu l-bieb biex noqtulhom fenek jew tnejn

għall-ikle ta' nofsinhur. Għalkemm kont fqira jien, tista' tghid kull nhur ta' Hedd, dejjem qtelt hasi jew fenek għaline. Qatt ma bqajt lura, kont nehdem daqs bgħal minn dlum sa dlum, però dejjem kilne ta' nies speċjalment il-Ħdud. Kont noqtol xi hasi u nsewweh b'xi naqra fwied tal-fenek u nsajru l-forn. Ura matul il-ġimgħa, ankè b'kisre ħobż u taduma ġieli trejjeqne. Kullox wehdi kont nagħmel sa ma tfarfar naqra sew Marju. Wara li nieklu il-Ħedd, kont ngħalef u kont nieħu 'il Marju sal-ġnien u l-bandli ta' fejn San Girgor. Jien kont nintafa' nithedded ma' xi ġiex nisa milli jkun hemm u 'l Marju rħillu jġgri u jeqbeż ma' tful tampuru.

Ura kemm inkwituni Marju tiegħi mite kien tful, però l-aktar li nkwitajt kien mite bide jehdem. Għall-bidu kien qabad jehdem fil-ġebel mal-Qutu u kullox kien miexi sew, imme mite qalli li kien se jidhol jehdem it-Tarzna tghidx kemm bkejt u għalejt u kemm tajt fuq rusi. Duk il-ħin bdejt ingib lil Zeppi tiegħi quddiem għajnejje. Hemm mietli Zeppi u jien kont daħħalt f'moħħi li Marju mill-istess distin ta' missieru kien se jgħaddi. Kont għedt li bħal missieru kien sa jmut. Hemm mietu hefne nies u mhux fil-gwerre bess.

Miskin kien imur għax-xogħol u dejjem tuni xi huġa mill-ftit puga li kellu avulja qatt ma redt niħudlu xejn jien, imme dejjem hellieli xi huġa tal-flus. Kont infaddalhumlu jien avulja ma kellhiex għaxja ta' lejle.

Imbagħad kien tgħarras u ma tantx dum ma żżewweg. Hemm trid tura kemm bkejt fit-tieg tiegħu. Qisni bdejt naħseb li ma kontx sa naruh iktar. Qishu xi hedd haduli minn idejje. Issa mur fhemmi li dawn kienu se jibqgħu jgħixu miegħi sal-ġurnata mqaddsa tal-lum. Hawn, trid taruni duk in-nhur tat-tieg tiegħu tu, lanqas hedd ma għarafni xhin kont ħirġa mill-knisje. Kelli libse kullha tleqq u kollha xinxilli u bizzille qisni l-markiża kont. Mhux bħas-sultu b'xi libse kullha rqajja. Dejjem insewwi fihe. Kelli keppell daqs umbrella kullu rix u żarbun bit-takkuna rqiqa. Mett darba kont ħa nikulha minn tuli għal wiċċi. Mele jien xi darba kont ilbest it-takkuna!

L-iktar li bżajt li naqa' kien xhin kunna fuq iz-zuntier. Bdejt nibża' li tehilli t-takkuna u ndehhek pjazza nies.

Marea, jien għaddejt minn hejne problemi u saram u tbatija. Bkejt wehdi. Hdemt kemm fleht, marida m'inhix tu dejjem hdemt. Imme bil-grazzja tal-hanin Alla, illum li l-Bambin silifni għomor twil u rajt il-familje tiegħi dejjem tikber ma nistghux ma niringrazzux 'l Alla. L-ewwel sert omm, umbagħad sert nanna u issa sert ankè buznanna. U ohrog il-għageb għodni nghix fl-istess rezzett b'kulhedd imdawwar miegħi. Qebel kont imdawwra bil-bhejjem u issa bit-tful u l-familje.